

J. P. ALKOR

**Oktabr
rewolucijan ewa
Bucēn dolborņildu
tægāldu**

LENPARTIZDAT • 1933

Upkat vugal hawamniltiit'umunurcəkəllu!
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ АССОЦИАЦИЯ
ИНСТИТУТА НАРОДОВ СЕВЕРА ЦИК СССР

Prof. Dr. P. Šmita
dāvinājums.

J. P. ALKOR

O k t a v r
rewolucijan ewa
vucān dolborņildu
təgāldu

Lucadiduk dukuwaduk
əwədīt dukucan
N. SALATKIN
Зокєwєan G. WASILEWIC

Inv. 26596.

LENPARTIZDAT

1933

LENINGRAT

Отв. редактор **А. Линник**
Техн. редактор **Э. Блейх**
Обл. худ **А. Михайловой**

FILOL. UN FILOS.
FAKULTÄTES
BIBLIOTĒKA

ФЭУ им. КИМ'а тип. „Коминтерн“
Красная улица, 1.

1. On bizəcət̄in dolbor̄nil t̄əgāl t̄əgəm̄ər bījəs̄in.

Gorodu sowetti əjəsi acin bījkin. T̄əli ba-
jasal həgdigununm̄ər — t̄əgəm̄ərnnunm̄ər əjəsi-
cil bījkitin. Əwənkil, nensal, hūntul t̄əgāl ərup-
cut (uhat) bizəjkitin. T̄əgəm̄ər̄nil k̄əlum̄əlin,
bajasal dolbor̄nilwa t̄əgālwa sot bolgicazāj-
kitin.

Ucāl̄ə goroptildu anjanildu, t̄əgət̄ikin t̄əgə-
m̄ərdu diliwuna tamazājkitin. Tara diliwuna
bəjij̄əksəlzi tamazājkitin. T̄əgəm̄ər adija-ka
gəl̄ərən, tarbaja bəjij̄əksələ t̄əgāl anjanitikin-
du tamazājkitin. T̄əgəm̄ər̄nil k̄əlum̄əlin dili-
wunma tawzājkitin. Nūjardutin t̄əgəd̄il sag-
dagultin bələzəjkitin. Diliwunma terudun
ji-wəl əsikin tamara, tali nūjanman dugījki-
tin. T̄əgəm̄ər̄nilzi bələm̄nilzin, tugi-d̄ə t̄əgəd̄il-
zi sagdagulziwar zadājil sot j̄ələc̄ījkitin.

Awadi-wal t̄əgə diliwunma barəkin buzəmi,
t̄əli nūjardulatin t̄əgəm̄ər kusim̄nilin kusin̄əj-
kitin. Tar kusindu t̄əgəm̄ər kusim̄nilin bəjələ
wājkitin, idəgəlwət̄in tagdījkitin, asalə, kūja-
karə suruwūjkitin.

Dolborŋil tægāl tægāmār kusimnilnunin, bajasalnun gorowo ŋorcazaŋkitin. Tar kusindu tægāmār kazakilin dawdiŋkitin. Dolborŋildu tægāldu ələ bəritin, kotoltin biŋkitin, tarit nuŋartin jəmbutməsəl biŋkitin.

Dolborŋil tægāl ŋamazilwa anŋanilwa tægāmārdu diliwunma tamazaŋkitin. Kətədildu anŋanildu tægāmərŋi əŋəsi tægāl bəjiŋəksəŋilwətin kətəməməwə gazaŋkin.

Zadaŋil diliwunma tamaptirtin.—bəjiŋəksəl acir bisiktin, nuŋartin bajasaŋildukwar kotali gaŋkitin. Bajasal amargut zadaŋilduk kətətmərjə tamanmaŋkitin. Ər bajasal zadaŋil bəjiŋəksəŋilduktin bajanzaŋkitin.

Goroptildu anŋanildu əril ərul hələkə gil kətəməmə biŋkitin. Tægāmər biŋəsin dolborŋilduk tægālduk ajatkuł bəjumətkicil, ollomotkicil tagdiwuŋkitin. Dolborŋil tægāl ərutkuməməl dulə (uhaldula) bəjumətkicildulə, ollomotkicildula ərəsiwuŋkitin. Tarit dolborŋil tægāl awdutin sot əŋturgəliŋkin. Bajasal jakol, komil, lucal ajatkułwa bəjumətkicilwə, ollomotkicilwa gaŋkitin, tarit awdutin ugiriwuliŋkin.

Hadun zadaŋil bajasaŋilduwar umukənduli hutakanduli burdukali, kirpictuli cajduli, arakili bəjumətkicilə buŋkitin.

Gorodu kooperatiwil acir biŋkitin, awaditanəjə tawarila: burdukja, porukja, ələnilə dolborŋil tægāl jakodilduk, komidilduk lucadilduk kupesilduk gazaŋkitin. Dolborŋildu tægāl-

du ærulæ towarila butcænæl, nuᅇarduktin kupesil ajalwa bæjijæksælwæ, ollolwo gazaᅇkitin. Kætæwæ tamanma towarijilduliwar gazanal, kupesil dolborᅇilwa tægælwæ sot ulækkizæᅇkitin. Bæjijæksælwæ adikundu tamandu gadawær, æwænkildu kupesil arakija umiwkaniᅇkitin.

Tægæmær biᅇæsin, so kætæmæmæ kupesil æwænkilwæ tamawkanzæᅇkitin. Upkatmaju æwænkil kupesildu kotacil budælæwær biᅇkitin. Kætæ æwænkil kotalwar budælæwær albaᅇkitin tamazami. Nuᅇartin tamamacirwar hutælduwær, hutælwær hutældutin buᅇkitin. Hutæltin buᅇkitin mænᅇᅇilwær amtilᅇilwar, amakaᅇilwar kotalwatin. Tarit awdutin zadaᅇitmar ozaᅇkin.

Æwænkilduk ulækilziwær kætætmærjæ gadawær, kupesil mæmælinunmær guldiᅇkitin, æwænkitikin ælæ umukænduk kupestuk gazadan. Tæli adija-ka andagiltin gælæra, tarbajæ nuᅇardutin bæjijæksælæ, ollolo tamazaᅇkitin.

Ororo acir, murisala acir zadaᅇil æwænkil unijækicildulæ mænækær æᅇil biᅇkitin æmæra. Nuᅇardulatin towarila bajasaᅇiltin æmæwuᅇkitin. Adikunduli tamanduli ganalwar towarijilwar, bajasal zadaᅇildu tamuratmarit buᅇkitin. Kupes bajannun umukændu zadaᅇilduk tagdizaᅇkitin.

Dolborᅇil tægæl mænᅇᅇitin dukuntin acin bicæn. Nuᅇarwatin dukundu ᅇi-dæ æᅇkin tatigattæ. Tægæmær kælumælin, kupesil saᅇkitin æsilwæ tatigawræ ulækkimi æjimdimær bisiwæn.

Æcæ tatigawræ albazaran amakan tæzæwæ tilmi.

Gorodu əwədil tatkicil acir biŋkitin. Əwənkil hutəlduktin umukən-məl tatkittula irəkin, tadu nuŋanman popil, təgəmərŋil tatigamnil mən-ŋiwən turən-mən omŋowkotcoŋkin. Tadu lucadiwa turənmə tatiwkanzəŋkitin, əksəriwə təzəzədət-in. Tadu tatiwkanzəŋkitin, kupesildu, təgəmər kəluməldun bələzədət-in, tagdizadatin əwənkilduk.

Təgəmərŋi nuŋniwunin əŋəsitiwi dolborŋilwa təgəl-wə əksəriwə təzənduləwi tanzəŋkin. Tar zarin urədu əksəri zulwan kətəwə ozaŋkitin, kətəwə popilwa uŋiŋkitin. Popil təgəl-wə tati-gazəŋkitin, əksərit ŋələttət-in, təgəmər-wə dol-dicadatin.

Nuŋartin gunzəŋkitin: „biniwə əksəri itiwcan. Əksəriwə təzəlmi bini aja ozaŋan.“ Popil təgəl-wə omŋowkossoŋkitin kulakil, bəjasal ulə-kilwətin, ərulwətin. Nuŋartin gunzəŋkitin, zad-aŋildu: „Tikin ərut bizənni, bucələwi ajat bizəŋəs.“

Təgəmər biŋəsin ajitkicil acir biŋkitin. Əwənkil-wə, ənunilləktin, ajitcaŋal ajicimnil acir biŋ-kitin. Tarit ənunzərilə samasəl ajitcaŋkitin. Samasəl albaŋkitin ajitcami, ələ uləkkitcəŋkitin bəjəl-wə.

Saman ajitcalan-məl kətə ənunzəril buŋkitin. Əcəl tatigawrə əwənkil samasəl-wə təzəzəŋkitin.

Ororo ajicimnil tugi-də acir biŋkitin. Awa-diptikirduk ənumukilduk kətə tisical oror buŋ-kitin. Tarit əwənkil sot zadaŋzaŋkitin.

Gorodu əwənkil sot nəqəncil bızəŋkitin. Nuŋartin əŋkitin ənumuk dawuwzariwan sarə. Təli kətə nəmazil iləl hikən ənumukizin, ospat buzəŋkitin. Təgəmər kələməlin urunzəŋkitin zaldacəzənəl: „buzəktin əwənkil, nuŋarŋiltin bəjitkiciltin lucadildu kulakildu ozaŋatin.“ On bızəŋkitin dolborŋil təgəl təgəmər biŋəsin, tara upkat zoncazara. Təli nuŋarwatin əŋkitin ilət icəttə. Nuŋarwatin on-tanə kamnitcaŋkitin.

Təli hawalzaril əwənkil ərut (uhat) bızəŋkitin.

Ələ təgəmərŋil kələməl, kupesil, bjasal, popil əwənkil sagdigultin ajat bızəŋkitin.

2. On ŋorcaŋkitin Rossijaŋil hawalzaril tinmudəwər zarin.

Təgəmər biŋəsin dolborŋiriktal ekun-mu təgəl ərut bızəŋkitin. Təli huŋtul Rossijaŋil təgəl ərut bızəŋkitin. Upkatwa hawalzarilwa təgəlwə təgəmərŋil kələməl, lucal, kupesil, bjasal bolgicazaŋkitin. Ər bolgicandu samasəl, popil sot bələzəŋkitin.

Hawalzaril huŋtumələcəl biŋkitin. Haltin gorədildu bızəŋkitin, məndikələ acir binəl. Nuŋartin bjasalduwar hawalzaŋkitin. Targacir hawalzaril **hawamnilzi** gərbiciwuŋkitin. Gil hawalzaril guləsəgildu bızəŋkitin, dunnəwə hawalzanal. Targacir hawalzaril **dunnəwə hawalzarilzi** gərbiciwuŋkitin.

Nuŋarduktin umukər kulakil, gil dulugut

awducil, gil zadanil biŋkitin. Əwənkil kətəditin buniliwər bəjuməcinzi, ollomocinzi, ororo irgicinzi bižəŋkitin. Nuŋartin dunnəwə hawalzarilgacirzi gərbiwzəŋəl.

Tilzəril hawamnil okkakun zaldacəzəŋkitin, bjasal əŋəsiwətin sukcadawər, təgəmərwə kəlumətəjwə ərəstəwər. Nuŋartin saŋkitin, hitəklə zəpcəril bjasal ərəsiwrəktin, upkat hawalzaril, upkat bolgiwcal təgəl ajat bilzəŋətin. Ajat tilzəril hawamnil saŋkitin ajamannə bjasal əŋəsiwər əzəŋəwətin burə. Nuŋarduktin wlastwətin əŋəsitwər tagdisinmuka. Tilzəril hawamnil bolsewikil partijadutin umunupcətin. Tar partija nuŋnimnin girki Lenin bicən. Kommunistil suptiwcalwə hawamnilwa, dunnəwə hawalzarilwa tiliwkətcəŋkitin: təgəmər, bjasal əŋəsidu bižənmətin hawalzaril ətərə ajat bižəmi.

Žan tunŋa anŋanil amaski, ugundu begadu 1917 anŋanidu hawamnil, kommunistti partija nuŋnigədun, ŋoramnitaril Leninzi Stalinzi bjasalwa ərəscətin, əŋəsiwətin ŋaləldulawər gacatin.

Hawamnil əŋəsiwə gacatin oktabr begadun. Tarit ər gəzakicin **oktabrŋit (ugunŋit) rewolucijat** gərbiciwuwki. Hawamnil əŋəsitin—**sowettit əŋəsit** gərbiciwuwki.

1917 anŋaniduk ugun begadukin sowetti əŋəsi mittu bižərən. Hawamnil əŋəsiwə tagdisalatin, bjasal əcətin bərərə. Nuŋartin irtənədu umunupiksəl, sowettinun əŋəsinun kusilcətin. Bjasal kusimniltin—bagdamal kusimnil

sowetti əjəsi kusimnilnunun—hulamalnun kūsimmilnunun, partizanilnunun diginmə anğanilwa kusicətin.

Hulamaldu kusimnildu upkat hawalzaril, upkat bolgiwcal bələzəcətin. Tarit kusindu hulamal bagdamalwa dawdicatin. Tariptiduk ƣi-də usəcəwki, sowetti əjəsi hawalzaril zaritin ajawa biniwə—socializmawa ozariwan kusunzi olgattawi.

Bagdamalwa dawdicalawi, sowetti əjəsi kusunzi sukcawcawə awduwa həlinzi zokelcan. Sukcawcawə awduwa zokeksa, sowetti əjəsi SSRU-du omaktalwa fabrikalwa, zawodilwa olcan, awadiptikir masinal, towaril owzadatin. SSRU-du ələni kətə oraktin, təli bəjasal gosudarstwol albazaƣatin mitnunun kusildəwər.

Əsitkən SSRU-du kətə həgdil zawodil owcal. Təgəmər biƣəsin targacir həgdil zawodil acir biƣkitin. Tugi-də huƣtuldu gosudarstwoldu bəjasal bisildutin targacir zawodil acir biƣkitin.

İcətcənəl SSRU-du ozariwan, huƣtul gosudarstwol hawamnil bəjasalnununmar ƣorcazaƣal ozaƣatin. Təli himatmərit bəjasaƣilwar ərəscəƣətinn, sowettija əjəsijə itiwzaƣatin.

Sowetti əjəsi kətəwə oca, dunnəwə hawalzaril bidəwətin ajaƣdawi. Nuƣan bələzərən, awduwatin ajaƣdawi. Nuƣardutin kətəwə masinalwa buzərən.

Əsitkən kətəditin dunnəwə hawalzaril umunupkiwcəldu awduldu umunupcəl.

3. Ewa əməwcən dolborɟildu təgəldu oktavrɟi rewolucijan.

Sowetti əɟəsi 1924 anɟanidu Dolborɟiwa Komitetwa biliwkəncən.

Dolborɟi Komitet təgəl bidəwətin tiliwsizənə, sowettidu nuɟniwundu bələzəwki, dolborɟil təgəl bidəwətin amakandimarit aɟandan.

Dolborɟil təgəl awdutin manniwdalan, sowetti əɟəsi awadila-da gosudarstwodu tamawmacira (nalogila) əcə tamawkanzərə. Taduk sowetti əɟəsi gewa gugər wə (zakonma) itiwcan, əwənkil armijala ədət in gawzara.

Dolborɟildu təgəldu sowetil biliwkənmucəl. Sowetildula upkat hawalzaril sinmawzaɟal bisi. Bajasal, kupesil, popil, samasəl, taduk təgəmər kələməlin bicəl, sowetildulə əɟnərə sinmawrawal, sinmara-wal.

Sowet—tar ugu əɟəsi uriləsəlduwər. Adi-wal sowetil umunupkiwcəl umukəndu — **rajonzi** gərbiciwuwkil. Rajonɟi həgdigun bisin Rajonɟi Ozari Komitetin (ROK). Nuɟanman upkat sowetil suglandutin sinmawzawkil.

Adi-wal rajosal umunupkiwcəl umukəndu **okrugilzi** gərbiciwuwkil. Okrugilɟi həgdigultin bisi Okrugil Ozaril Komitetil (OOK). Nuɟarwatin okrugildu sowetil suglardutin sinmawkil.

Sowetti əɟəsi jəginmə okrugilwa, zur zarduk hələkəwə rajosalwa, digməjuwə ɟamazil sowetilwa biliwkəncə, dolborɟil təgəl zaritin.

Təgəmər bişəsin dolborñil təgəl hawalzaritlin əşəsin acin bişkin. Əsitkən huñtutmərit oca. Əsitkən upkat dolborñil təgəl əşəsicil ocal, huñtul təgəlgəcir.

Sowetti əşəsi uñkildimətkitwə biliwkəncən dolborñil təgəl zəritin. Sowet bisitikindun, rəjon bisitikindun, tədük Okrugñitikin Ozarildu Komitettun uñkildimətkicil bisi. Uñkildimətkit həriwcəzəwki sowettiwa gugər wə (zakonma) upkat ələtki doldicazadatin. Sowettiwa gugər wə əcələ doldicara uñkildimətkittu uñkildiwkil. Ərməmə jakodilwa, komilwa, tədük huñtulwə bəjasalwa, hawalimnilwar bəlgicazarilwa sot uñkildiwkil. Bəjasalwa, tədük nuşarñilwətin bələmnilwətin, kooperatiwil umunupkiwcəl awdul hawawətin sukcazarilwa, tugi-də sot uñkildiwkil.

Dolborñil təgəl ədətin uləkkiciwzəmi, sowetti əşəsi, sowetti nuşniwunin kupesilwa əwki unijəwkənə-wəl, towarila buciwkənə-wəl. Dolborğidadu ələ kooperatiwil, tədük gosudarswoñi unijəkit (gostorg) butcəñəl towarila, unijəzəñəl bəjiñəksələ bisi.

Sowetti əşəsi, sowetti nuşniwunin kupesildu, kulakildu hələktəldük kotalduktin dolborñilwa təgəl wə tincə.

Sowetti əşəsi dolborñildu təgəldu bələzərən, kooperatiwilwar itiwzadatin. Hawalzaritikin pajwi tamaca kooperatiwñi clenin (gagdan) bişəñə. Kooperatiw clesaldun züləgut towarila buwkil.

Kooperatiw clesalin həriwcəzəwkil, kooperatiwdu towaril ələtki, təzət buciwzədətīn.

Əsikəkən upkatmaju sagdil, dolbordū bizəril kooperatiw clesalin ocal. Kətə əwənkil kooperatiw nuḡniwundun həgdigul, tādūk clesal ocal. Towarila kooperatiwīldū tādūk gostorgīldū ajatmarit gazami.

Ərīldū anḡanīldū sowetti əḡəsi kətəwə hawawə oca, dolborgidala ḡənəwwəciwzədətīn gələwriil towaril: burduk, poruk, torgal, ələnil huḡtul towaril.

Sowetti əḡəsi dolborḡīldū təgəīldū bələzərən, umunupkicīldū umunupcədətīn. Hərəkət bizəri-dū bəjədu upkatwa hawalmacirwi amakan ətəmi so urgəpcu, so maḡa. Zən-məl, zurzar-wəl zumagul, hawal zaritin umunuptəktin, təli awadi-da urgəpculwə, maḡalwa hawalwa amakan ətəzəḡəl billə. Təli bəjumət-lən bəjumət-cəllən, iruwatlan irula iruwatcəllən, ororwo ətəjələn ororwo ətəjəcillən. Kətə bəjəl umukəndū hawalzaraktin, sot aja. Sowetti əḡəsi əcə iw-kəzərə əsilwə bimuzərə umunupkicīldū umunuptətīn. Əwənkil mənəkər zalitwar umunuptəktin, təli umunupkit aja bizəḡən.

Əsitkən dolborgidadu ollomocimnil, bəjuməcimnil umunupkiciltin, arteliltin kətə ocal. Huḡtul organizacijal dolborḡil təgəl bəjumət-kicilwətin, ollomotkicilwətin ədətīn tagdizara, sowetti əḡəsi zakonma (gugərwə) juwcən. Tar gugərduli bəjə awdutikindun bəjumət-kicilin da-

gali kaŋkiuwzaŋal. Ələkəs nuŋartin umunupkiwcəldu awduldu kaŋkiuwzaŋal. Əcirwə irə umunupkicildulə sowetti əŋəsi tugi-də zoncazaran. Nuŋardutin-da bəjumətkicil, ollomotkicil buwzəŋətın.

Tatkicil ommacintın zarin, əwədi dukun zarin sowetti əŋəsi tugi kətəwə hawalca. Əsitkən dolbordı rajotikindı mənŋiltin tatkiciltin bisi. Zən nuŋunzi təgəl turərzitin dukuwurwatin owcal. Əsitkən dolbordı təgətikin mənŋici dukuwuci. Taril dukuwur bələgənzitin kuŋakar. sagdil amakandimarit tatiwkil, dukuzadawər, əjımdimər taŋdatın, tildətın, omaktaja inə odawər. Tarilduk dukuwurduk ajat tilzəŋətın girkil Lenin, Stalin tatıganmətın. Tilzəŋətın huŋtul təgəl hawawətın, biniwətın.

Sowetildı, kooperatiwıldı, umunupkicildı ajat hawaldawər, dukunma ajat tiliwkə. Dolborŋil təgəl mənəkər sowetildı, kooperatiwıldı, umunupkicildı hawalzadatin, sowetti əŋəsi nuŋardutin sət bələzərən.

Taduk ŋan sowetti əŋəsi Leningrattu həgdiwə tatkitwa itiwca. Tar tatkit Dolborŋil Təgəl Institutizitin gərbiciuwki. Əsitkən tadı 400 tatcaril huŋtutikirduk təgəlduk tatıgawzərə. Nuŋartin dolbordı ajal hawamnil ozaŋatın.

Dolborŋilwa təgəlwə ənunmukilduk ajcin zarin sowetti əŋəsi tugi-də kətəwə hawalca. Rajotikindı mənŋiltin ajitkiciltin, ajicimniltin

bisi. Əsitkən ənünzəril ajitkicildu ajiciwzawkil. Ajicimnil tægəldu tiliwkətcəwkil, ənumuktuk mərwrə ozodotin.

Asal binitin zarin sowetti əjəsi tugi-də kətəwə hawalca. Sowettili gugərduli (zakonduli) sowettu, kooperatiwdu, tatkitu umunupkittu asi bəjənun urəcit hawalzağa. Təgəmərñili zakondulin asi bəjəduk hərgitmərit tañicawuñkin. Tugi asiwa icətmı əcə təzə bisi. Asiwa tatigami, nuğan bəjənun urəcit hawalzağa. Sowetti gugər (zakon)əwki asalwə dugiwkənə. Ni-wəl tarawə əsikin doldicara, tara sowetti uñkildimətkit itimkawki. Asalə əwkə unijəttə. Buzəwkijə-wəl, gazawkija-wal torija sowetti uñkildimətkit uñkildiwi. Sowətti uñkildimətkit ajat ozaran — asi əcə towar bisi.

Şan tunğadu anğanildu dolborñil tægəl zəritin sowetti əjəsi kətəwə ajawa oca. Təgəmər biğəsin nuğartin bəjusəlgəcir, gəlusəlzi tañicawuñkitin. Əsitkən sowetti əjəsi nuğardutin ontanə bələzərən, amakandimarit awduwar ajağdatin, tatigawcal odatin, züləgulwə tægəlwə bokondotin. Sowetti əjəsi — tar hawalzaril əjəsitin. Nuğarıkta ələ suptiwcaldu tægəldu kətəwə bələzərən. Huñtuldu gosudarstwoldu bəjasal əjəsidu bisidutin, mittu təgəmər biğəsinğəcin, suptiwcal tægəl ərdələ bəjasalzi bolğicawzara. Kommunistti partija, Lenin tatiganəzin hawalzari, sowettidu əjəsidu nuğnizərən. Tarit sowetti əjəsi kətəwə ajawa oca. Lenin, taduk

Stalin alaguzara antit hawalmi, suptiwcal dolborŋi tægäl amakandimarit dukucil odatin, hawamnil bälägänzitin amakandimarit omaktaja bidəjä dolbordü odatin.

4. Eja olzaŋal əsitkən dolborŋil hawalzaril.

Elzaŋal suptiwcal tægäl, Lenin Stalin nuŋni-nəlitin hoktoli ŋənədəwər. Elzaŋal nuŋartin dagatkuľdu anŋanildu.

Dolborŋil tægäl sowetilwar manniwzaŋal. Sowetil ajat hawallaktin, mit himatmər it ajaja omaktaja binijə ozaŋap. Bajasal bələmnilwətin sowettula əwkə tinə. Nuŋartin sowet hawawan sukcazaŋatin. Sowet sot ŋorcazaŋa, sowetilwa gugərilwə (zakonilwa) binilə iwdəwi. Sowetkinđu ğirkutmaril, zadaŋil ğruppalwatin biliwkən zəwkə. Ğirkutmaril, zadaŋil, kolhogir (umunuwdugir) sowet hawadun bələktin. Ğirkutmaril, zadaŋil, kolhogir, umunupkicildutin, dulugut awducil—nuŋartin upkacil sowet hawadun turgäl biwkil.

Sowettula ələ toŋnolo hawalzarila ələtki hawalzaŋala sinmawka. Upkacilwa kulakilwa, samasəlwə, popilwa doldicazarila, əwkə sinmara.

Ge həğdi hawa—tar dolborŋil tægäl awdutin takuskit, SSRU-du kətəjä bəjiŋəksələ, ollolo, oror irəksələtin budəwər zaritin. SSRU-du

olloŋilin, bəjiŋəksəŋilin kətətmər oraktin, nuŋan dolborŋildu tægəldu kətətmərjə towarila buzəŋən, dolbordula kətətmərjə tatigamnila, ajicimnila uŋzəŋən.

Aditalzi-wal awdul umukəndu umunuptəktin, ajatmar, əjimdimer ozaŋan, awduwar ajaŋildatin. Umunupkicil, kolhozil kətəŋinduktin ajatmarit adikur umunupkiwcəl awdul ajat itiwcal. Gil, hərəkə bizəril, tarawa ajawa awduwa icəzənəl, mənəkər umunupkicildulə izəŋətin.

Taduk ŋan dolborŋil tægəl mərduktin ajal tatigawcal hawamnil gələwzərə. Tar zarin omolgila, asatkarə tatkicildula uŋitcəwkə, tatigawuksal tatkicildu, sagdil tatkicildutin bələzədətin. Tægəlŋil tatigawcal hawalimnilin kətə oraktin, təli əjimdimer ozaŋan, bidəwər omaktat takuscami, ajaŋdawi. Tatigawca ilə əjimdimer bizəwki. Nuŋan ganalwi towarilwi, bəjiŋəksəlwə, ollolwo kooperatiwdu-wal, gostorgdu-wal bunəlwi, arteldu bəjətikin hawalnawan, upkatwan mənəkən dukuzəŋa. Tatigawca bəjə matakilwi hutəlwi tatigazəŋa.

Təgəmər bisidukin əməntəlnun ərulnun dolborŋil hawalzaril sot ŋorcazəŋal. Bajasal, samasəl, tægədil sagdigul ajat bizəkwər hələkətəwə bidəwə mucuwussazara. Nuŋarwatin əwkə təzəzərə.

Kooperatiwwar hawadun bələzəwkə. Kooperatiw nuŋniwundulən toŋnolo bəjələ sinmazawka. Hawalzaril kooperatiwilduwar sotmarit

bəlləktin, kooperatiwil ajatmarit kətətmərjə towarila bucilzəŋətin.

Sowetildula kooperatiwil nuŋniwurdulətin asalə sinmazawka. Hawalzaril həriwcəzəŋəl, asi ədən dugiwzərə, asili torija ədətin gara-wal, burə-wəl. Suptiwcaldu, əcəldu tatigawrə bəjəldu tiliwkənzəwkə, asadi bini upkatnun urət bisiwən. Əsilwə doldicəzara uŋkildimətkittu, itimkaŋnawka.

Sowetti əŋəsi gunzərən: „Asi kuŋakarwə irgitcərən. Nuŋan mənəkən əcə tatigawrə, bolgicawca birəkin, təli nuŋan kuŋakarwə ərut (uhat) irgitcərən. Tarit kuŋakarə, omaktawa bidəwə omniŋatila, əzəŋə ajat irgittə.“

Dolborddu kommunistila, ilmaktadila umunupkicilətin biliwkənzəwkə. Kommunistil umunupkicildulətin ajatkula hawalzarila, hawalkirala züləgut iwuwkə. Kommunisttil umunupkicil nuŋnizəŋəl bisi, sowettil awdul, umunupkiwcəl awdul, kooperatiwil Lenin, Stalin ala gunzitin hawalzadatin.

Ilmaktal umunupkicildutin ilmaktalduk hawalzarilduk ajatkultin hawalzara. Ilmaktal umunupkiciltin partijadu bələzəwkil sowetil, kooperatiwil, umunupkiwcəl awdul ajaŋdan. Partijadil umunupkicil acir bisidutin upkattu hawaldu ilmaktadil umunupkicil nuŋnizəwkil.

Zan tunŋa anŋanil iltəcəl. Ərildu anŋanildu dolborŋil təgəl zaritin sowetti əŋəsi kətəwə ajaŋca. Sowətti əŋəsi — upkatŋi hawalzarilŋi

əḡəsi. Nuḡan hiwinzaran upkattu ajaḡdawi. Tilzəri hawalzaritikin sowetti əḡəsi omacirdun bələzəḡin. Hawalzaritikin sowettu, ozaridu komitettu, clenzi olzana, mənəkən sowetti əḡəsi hadin ozaran.

Dolborḡil təḡəl hawalzariltin təḡəmər ərupcuwə onawan əktin omḡoro. Hawalzaril sot ḡorcazaktin, ḡirkutmaril, zadəḡil dulugut awducil bəjasalwa, kupesilwa, popilwa, samasəlwə ədətin doldicara, sowetil Lenin ḡunnəwətin doldicadatin.

Lenin uzalin ḡənəzənəl, dolborḡil təḡəl hawalzariltin amakan tatigawcal ozaḡatin, sowetilwar, kooperatiwilwar, kolhozilwar manniwzaḡatin.

Lenin uzalin ḡənəzəwəl, dolborḡil təḡəl huḡtulnun SSRU təḡəlnunin umukəndu omaktawa, ḡəripcuwə ajawa biniwə — kommunistuwa ozaḡatin.

Omaktal turāsəl.

В	К
vəgəmi, усмириться	kəlumə, прислужник
vilivkənpəzi, организовать	kota, долг
volgicami, притеснять	М
Д	məndikə, собственность
dulugut awduci, середняк	Н
З	nupniwun, правление, прави- тельство
zadaj, бедняк	О
ə	ozari komitet, исполнительный комитет
ələtiki, вполне	omacip, план
əgəsi, власть; сила	Т
əgu, худой (uhat)	tamartin платежное средство
Г	teru договор
girkutmar, батрак	tojno, честный
gosudarstvodu tamammacip, го- сударственный налог	tugi-də, также (singəcip, tikən)
gugər, zakon, закон	turgə, опора
guləsəg, деревня	У
Н	ugkildimətkit, суд
hatadiki, всетаки	urkat, весь, все (kurca)
hawalkira, трудоупорный	З
həriwcəzəmi, наблюдать	zakon, gugər, закон.
І	
itimkami, разбирать дело	

Ekun dukuwca

1. On bizacēt'in dolborḡil tēgāl tēgāmār biḡāsin	3
2. On ḡorcaḡkitin Rossijaḡil hawalzaril tinmudāwār zarin	7
3. Ewa əmāwəcən dolborḡildu tēgāldu oktābrḡi rewolūcijan	10
4. Eja olzarḡal əsitkən dolborḡil hawalzaril	15
Omaktal turəsəl	19

20 коп

На эвенкийском (тунгусском) языке

И. П. Алькор

**ЧТО ДАЛА ОКТЯБРЬСКАЯ
РЕВОЛЮЦИЯ ТРУДЯЩИМСЯ
СЕВЕРА**

Перевод Н. Салаткина
Под редакцией Г. Василевич

